

Violența în fotbal. Să fie rândul României?

Violența în Marea Britanie: amintiri personale din anii șaptezeci și optzeci

Primele mele întâlniri pe viu cu violența în fotbal au avut loc în anii șaptezeci, în adolescența mea. Împreună cu fratele meu geamăn mersesem încă de la șapte ani la meciuri și, deși citeam în ziare despre incidente izolate, bătaii sau trenuri avariate, huliganismul era pentru noi ceva care se întâmpla totdeauna în altă parte, o irealitate. Atunci când Manchester United, invincibila, odinioară, Manchester United, campioana Europei cu șase ani în urmă, fu retrogradată în divizia a doua, aveam șaisprezece ani. În cele din urmă minute ale ultimului meci din sezonul fotbalistic 1973/1974, Manchester City, eterna repetentă care, de data aceasta, își întrece vecina, înscria golul care ne condamna la retrogradare. Meciul a rămas neterminat, mii și mii de suporteri ai lui United dând navală pe teren, întrerupându-l, fără violență – cei prezenți acolo vă vor spune toți același lucru –, doar cu un sentiment de exasperare în fața unei întregi epoci apuse. Iar eu? M-am dus și eu pe teren fiindcă toată lumea o făcea – ce senzație extraordinară! Eram un adolescent cu părinți din clasa

Nigel Townson, coordonator de studii la British Council, profesor la Universitatea bucureșteană, este mai mult decât un fan (sau disenchantat fan). El este autor al unui manual util în istoria fotbalului britanic, The British at Play (de la 1600 până în prezent), care acoperă teme de bază: tradiția, emergența claselor de mijloc, gentlemen and players, dimensiunea politică și politicile în sport.

de mijloc, într-o mulțime de peste 60 000 de fani ai fotbalului, și mă lăsasem prins de atmosferă. Nimic nu a fost premeditat și îmi amintesc cum râdeam alergând pe teren, ferindu-mă din fața polițiștilor care în zadar încercau să ne mâne înapoi la peluze.

În sezonul următor însă, am început și eu să mă las antrenat în vârtejul entuziast și temerar al supremei aventuri fotbalistice – meciul în deplasare. Toți suporterii «tari» îți vor spune că nimic nu se poate compara cu un meci în deplasare, când te gândești că toate șansele îți stau împotriva fiindcă numărul adversarilor te covârșește. Aceasta este în sine o iluzie. Dacă 3 000 de suporterii ai echipei West Ham s-ar fi aflat pe stadion cu 18 000 de suporterii ai lui Nottingham Forest, proporția ar fi fost păstrată fiindcă, probabil, s-ar fi găsit (cel mult) 3 000 dintre fanii «la ei acasă» destul de «tari» și de dispuși să lupte. În schimb, suporterii «în deplasare» ar fi călătorit toți cu un singur gând: să cânte și să lupte pentru echipa lor. Cel puțin așa ar fi voit

să creadă despre ei înșiși; în realitate, doar câteva sute ajungeau până la lupta directă cu suporterii celeilalte echipe.

În cazul meu, febra pregătirilor de plecare și iluzia cu care mă amăgeam, că aveam să «iau» terenul altei echipe, erau suficiente ca să mă convingă că vroiam să fiu, și chiar eram, în rândul «durilor». Îmi aduc vii aminte cum beam bere (fără să am vârsta legală) într-un local din Altrincham cu un grup de suporterii ai lui United puțin mai în vârstă decât mine și vorbeam despre cum o să le «luăm» pe Norwich, Aston Villa și pe Oldham. Am fost acolo, au avut loc bătăi, dar nici gând să particip. Doar în trenul care mă ducea înapoi spre Manchester cântam fără perdea iar, ajuns acasă, le spuneam mândru celor care nu fuseseră «cum i-au luat ai noștri pe cei de la Villa». Un an întreg de deplasări (slujba cu jumătate de normă pe care mi-o luasem în vreme ce mă pregăteam pentru facultate îmi plătea tocmai bine biletele de tren și de intrare) și o echipă fără rival în divizia a doua îmi ascuțiseră pofta pentru adevărata com-

petiție din divizia întâi. Toată vara eu și prietenii mei făceam planuri să mergem la Derby, Tottenham, Birmingham, West Ham, Liverpool, sau Sunderland. Manchester United era din nou în prima linie – împreună cu marile echipe și cu «Armata Roșie». Nu făcusem nimic, nu ridicasem un pumn tot anul, dar mă simțeam unul dintre ei.

Sezonul 1975/1976 m-a trezit brutal la realitate. La Derby County, la un scor de 0-0, Gerry Daly a marcat golul pe care noi îl credeam al victoriei pentru echipa United. Arbitrul (orb, mituit sau născut în Derby – oricare variantă era posibilă) a anulat golul, fără discuție. Opt mii de suporteri din Manchester au început să scandeze: «Pe teren, pe teren». La care treizeci de mii de suporteri ai lui Derby au răspuns: «Încercați numai, dacă vă credeți tari». Fanii lui United se credeau astfel, deci s-au dus, peste o mie. Vreo două mii de fani ai lui Derby i-au urmat și a început prăpădul. Eu, prin preajma suporterilor care nu se duseseră pe teren, stăteam la îndoială. Cu câteva clipe înainte îi sfidasem pe cei care țineau cu Derby, numindu-i «ciobani» (emblema clubului este un berbec). Adrenalina lucra și amândouă taberele își aruncau insulte.

Am fost scârbit văzând grupuri de câte cinci sau șase indivizi lovind cu pumnii și picioarele oameni căzuți la pământ. Am văzut un polițist lovit repetat cu picioarele în testicule, în timp ce cu mâinile își apăra fața. Am văzut lângă mine o tânără în lacrimi strigând mereu «Kevin», probabil prietenul ei care se afla pe undeva în mijlocul prăpădului. Toată debandada a durat vreo douăzeci de minute, dar a lăsat urme pe toată viața. Realitatea violenței m-a vindecat pentru totdeauna de dorința de a părea un «tip dur». Pe drumul spre casă – mergeam acum cu mașini personale – în mașină domnea tăcerea. Nici vorbă de obișnuitele laudăroșenii și batjocuri de după un meci. Nici la barul din Altrincham nu m-am mai dus după meci – și niciodată de atunci încoace.

La meciuri mă duceam, totuși, fiindcă iubeam fotbalul și toată ființa mea era, și este, impregnată de Manchester United. Meciurile de acasă nu puneau probleme: însuși numărul mare de suporteri ai lui United atârna prea greu ca să se mai poată produce prea des tulburări. Am mai încercat încă vreo trei sau patru ani să fiu un supporter «de deplasări», dar în cele din urmă deveni imposibil. Biletele pentru meciurile în deplasare îi plasau pe toți fanii lui United într-un bloc compact, ca oile în țarc, așa că, vrând, nevrând, te pomeneai că faci parte din «Armata Roșie». Aceasta însemna că erai o țintă, nu numai pentru suporterii echipei adverse, ci și pentru poliție, pentru presă, chiar și pentru politicieni. Nu mai mergea să te duci pur și simplu, să te bucuri de meci și să vii în liniște acasă. În Leeds am fost gonit pe străzi, în Wolverhampton am fost bătut (de două ori!), în Newcastle un polițist m-a lovit cu piciorul, deși nu făcusem nimic, în Stoke am fost amenințat cu cuțitul, iar în Liverpool ne-au distrus mașina pe când eram pe stadion. Chiar și în străinătate erai o țintă: la Oporto, în Portugalia, por-

tughezii au umplut pahare de plastic cu urină și le-au aruncat peste noi; poliția lor ne-a atacat cu bastoane și chiar la aeroport, după meci, un funcționar ne-a scuipat (deși lucrul cel mai rău a fost că pierduserăm cu 4-0).

După 1980, vreme de doisprezece ani nu m-am mai dus la meciuri în deplasare. Anii optzeci fură iadul însuși pentru fotbal, care intră într-un teribil proces de degradare peste tot în Europa de Vest. Huliganismul devenise o modă, care, ca nu puține mode muzicale, se întinsese din Anglia spre est. Olandezii, germanii și, în mai mică măsură, suedezii deveniră ei acum «dușmanii», ei înșiși convinși că suprema confruntare era cea cu suporterii englezi. Tinerii aveau un venit disponibil mai mare ca oricând. Oricare ar fi fost criticile aduse regimului Thatcher, tinerii englezi găseau atunci timpul și banii necesari pentru a călători pe continent cu echipele lor. Acasă, neliniștea produsă de noile impozite pe cap de locuitor sau de problema discriminării negrilor de către poliție făcea ca revoltele și violența stradală să țină de cotidian. De aici nu mai era decât un pas mic până la violența abjectă, *dezlănțuită în fotbal*.

Totul a culminat cu tragedia de la Heysel, unde, în ciocnirea dintre suporterii echipei din Liverpool și cei ai lui Juventus, treizeci și nouă de italieni au fost literalmente zdrobiți. Echipele engleze li s-a interzis participarea la competițiile europene (interdicție care a durat *șase ani de zile*). Fotbalul englez atinsese un punct maxim de regres. Însă doar o succesiune de drame în care nu comportamentul agresiv a fost de vină a reușit în cele din urmă să pună capăt erei huliganismului în Anglia. Cam tot pe când se întâmpla dezastrul de la Heysel, cincizeci și cinci de oameni au fost omorâți într-un incendiu la stadionul municipal din Bradford, nu ca rezultat al violenței, ci pentru că stadioanele erau prost proiectate și uzate moral. Patru ani mai târziu, nouăzeci și cinci de suporterii din Liverpool au fost zdrobiți într-un accident non-violent de pe terenul din Hillsborough al lui Sheffield Wednesday. Cauzele au fost paza polițienească neadecvată, biletele falsificate (mult prea mulți se găseau atunci pe teren) și slabele măsuri de siguranță luate, rămășițe ale timpurilor victoriene, nepotrivite cu mulțimile de spectatori din vremurile noastre.

Dezastrul de la Hillsborough a fost ultima picătură care a umplut paharul și a schimbat irevocabil la față fotbalul britanic. (Vezi secțiunea finală a articolului *Despre sponsorizare, mass-media și violența în fotbal* din acest număr, pentru o detaliere a temei și pentru o discuție a schimbărilor legislative cu privire la terenurile de fotbal. *n.red.*) Tuturor le ajunsese cuțitul la os: administratorilor, politicienilor, mijloacelor de comunicare în masă și, în primul rând, fanilor. Un deceniu întreg, cum huliganismul scăpase de sub control, oamenii întorseseră spatele fotbalului. Devenise clar că fotbalul trebuia să se schimbe radical dacă vroia să supraviețuiască.

Astăzi, mersul la un meci de fotbal în Anglia este o ocazie fără prea mare legătură cu *același eveniment* de acum un deceniu. Lojile unde copii și părinții stau împre-

ună *sunt puse la dispoziție de majoritatea cluburilor*. Numărul femeilor care vin să asiste crește și el mereu: deși spectatorii mai în vârstă sunt bărbați, proporția spectatoriilor de sex feminin sub șaisprezece ani este de 70% la multe cluburi de elită, unii estimând că va atinge 50 la 50 în decursul unui deceniu.

Lumea afacerilor își are și ea lojile sale rezervate pentru vizite de protocol iar la sfârșitul săptămânii se organizează excursii de lux, inclusiv hotelul și șampania pentru cine își poate permite, dând oricui ocazia să o vadă pe Manchester United jucând pe teren propriu. Pe scurt, stadioanele nu mai sunt dominate de tinerii din clasa muncitoare, care acum au devenit suporteri maturi, cântând și legănându-se în picioare la cele două peluze ale terenului. Stadioanele acum au numai locuri pe scaun, eliminându-se astfel îmbulzile și tălăzuirile mulțimii și ținându-se sub control numărul celor are acces. Atmosfera s-a schimbat, nimeni nu mai poate intimidă pe nimeni.

Totuși, nu toată lumea este fericită *de această* stare de lucruri. Asociații ale suporterilor independenți cer reintroducerea platformelor comune, unde să se poată cânta și recrea atmosfera de odinioară. Între suporteri și oficialii clubului au avut loc confruntări nu tocmai amabile; mai mulți fani ai lui United tocmai dau în judecată clubul fiindcă au fost dați afară de pe teren și li s-a confiscat abonamentul pentru singura vină de a fi stat în picioare la meciuri. Fără îndoială, entuziasmul și animația lipsesc uneori cu desăvârșire. Ducându-mă în vizită la Manchester și asistând la meciurile lui United, am senzația că oamenii din jurul meu au venit să vadă meciul ca niște turiști, nicidecum ca suporteri de-o viață ai lui United. Mi se strânge inima când îi aud *strigându-se «Man U»*. *Niciodată* nu ne-am spus între noi astfel – era o poreclă dată de cei din afara clubului și o dovadă că mulți dintre cei *de față* nu mai sunt suporteri în vechiul și demodatul sens. Totuși, simplele cifre ne spun că fotbalul și-a redobândit popularitatea de altădată. Ele sunt mari pretutindeni; la United, ca și aiurea, este aproape imposibil să găsești bilete, care oricum sunt înfiorător de scumpe și îi țin pe mulți suporteri adevărați la distanță, aceștia ajungând să se uite la meciuri prin satelit, în vreun bar. Huliganismul însă este mai peste tot mort, și supporterul știe că poate privi liniștit.

Chiar și așa, trebuie să ne ferim a declara problema închisă. Succesul lui Euro '96 – campionatele europene de fotbal, găzduite de Anglia – i-a făcut pe politicieni să se bată pe umăr felicitându-se în neștire, dar s-ar înșela dacă ar crede că nu mai există potențial pentru violență. Fanzinele (revistele devotate unui anumit club și conduse de suporteri) abundă în scrisori de la «fanii» puși pe ceartă, care regretă violența. Există încă «duri» care ar mai vrea «să le tăbăcească pielea celor de la West Ham». Așa ceva se mai poate încă întâmpla, în ciuda schimbărilor de pe stadioane, căci este bine stabilit faptul că și odinioară tulburările mai serioase se întâmplau întotdeauna

pe străzile din jur, unde prezența poliției era mai diluată și supravegherea video mai puțin eficace.

Cu toate acestea, adevărul este că cei mai mulți dintre noi, care își aduc aminte de huliganism, o fac cu dezgust și rușine. Acum îi ducem pe copiii noștri, băieți și fete, la meciuri, îi facem să le placă fotbalul. Fetița mea de nouă ani cântă și ea pe stadion cântecele care, astăzi, elogiază jucătorii – Cole, Solksjaer, Keane și ceilalți – iar eu o pot încuraja liniștit. Cântecele anilor optzeci se remarcă prin agresivitate, murdărite de metaforele războinice, și nu s-ar fi convenit ca un copil de nouă ani să le audă, cu atât mai puțin să le cânte. Mai există câteva înjurături (ca oriunde se încing spiritele, nu se poate altfel; nici nu mai țin minte câte epitete știam odinioară să arunc arbitrilor care anulează goluri sau resping lovituri de pedeapsă). Însă e cu mult mai probabil să auzi doar glume, zeflemeli, și laudăroșenii decât scandări agresive. În ciuda parțialiei pierderi de «atmosferă», terenul de fotbal este în 1998 un loc sigur și liniștit.

Violența în Europa Centrală și de Est. O propagare insidioasă

Am amintit înainte felul în care violența fotbalului s-a propagat către est, răspândindu-se la sfârșitul anilor șaptezeci și mai ales în anii optzeci. Sigur că pe atunci nu a avut cum să ajungă la țările care făceau parte din Blocul de Est. O astfel de violență gratuită și tulburare a liniștii publice în țări ca Polonia, Ungaria, România și Bulgaria ar fi fost de neînchipuit în urmă cu un deceniu. În schimb, am putea susține că acum climatul social ar putea să favorizeze violența în fotbal și că aceasta ar putea deveni în această parte a lumii o amenințare publică. Ar putea ea ajunge la proporțiile pe care le-a luat în Anglia? Drept răspuns, nu putem decât să sperăm că problemei nu i se va da șansa să scape în așa măsură de sub control. Totuși, se aud deja semnale de alarmă care merită luate în seamă.

În ianuarie anul acesta, într-o competiție de *fotbal de sală* din Polonia, la care asistau doar câteva sute de spectatori, au izbucnit lupte între suporterii rivali iar arena a fost aproape distrusă, cu scaune smulse și folosite ca proiectile, cu ferestre sparte și oficiali și polițiști bătuți. Bătaia a durat mai mult de treizeci de minute și ordinea nu s-a restabilit decât atunci când suporterii rivali au dat bir cu fugiții. Acesta nu a fost un incident izolat: se zvoneste că acei suporterii englezi «duri» care încă se mai duc în străinătate în căutare de conflicte (și nu sunt puțini; personal cunosc câțiva care își arată cu mândrie cicatricele și chiar și le tatuează cu data și locul respectiv) îi consideră pe suporterii polonezi o «provocare serioasă» și își freacă mâinile de bucurie că Anglia a nimerit cu polonezii în următorul tur de calificare pentru europene.

În Bratislava, care mie mi s-a părut întotdeauna un oraș pitoresc și somnoros, am fost martorul unei bătăi pe viață și pe moarte (care, semnificativ, avea loc pe stradă, la o oarecare distanță de stadion) între vreo cincizeci-șaizeci de adepti ai lui Slovan și un număr ceva mai mic de suporteri din Kosice. Ambele tabere erau compuse în majoritate din bărbați tineri, albi, în jurul vârstei de douăzeci de ani, etalând niște capete rase în stilul «skinhead» al anilor șaptezeci. Capetele rase au ajuns acum o marcă distinctivă a extremismului de dreapta: fapt semnificativ, svasticile și alte însemne naziste fuseseră foarte fățiș arborate în acea zi pe stadion. Oamenii mai în vârstă, cu blănuri, ducându-se la cumpărături stăteau uimiți să privească violențele la care străzile pietruite ale capitalei lor nu mai asistaseră probabil de multe decenii. În fața magazinelor de bijuterii prea scumpe și a restaurantelor prea pretențioase – de la fereastra de la parter a unuia dintre ele putând eu să observ evenimentele – vreo sută de tineri se băteau primitiv și brutal doar pentru că probabil veneau din orașe diferite și țineau cu echipe diferite.

Mai târziu în acea seară, am avut o conversație cu doi tineri slovaci într-un local irlandez din centrul orașului. Erau amândoi studenți în oraș și proveneau din familii destul de privilegiate. Fuseseră la meci. Nu se implicaseră în bătaie, dar recunoșteau că îi entuziasma; credeau că șansa unei confruntări violente sporea atracția unui meci. Eu unul aș crede că și în cazul lor, ca în al meu acum vreo douăzeci de ani, adrenalina se va transforma în fiere când vor vedea o dată de aproape oameni scuipând sânge și dinți și cerșind printre șcăncete milă. I-am întreat de ce violența în fotbal începe să se răspândească în Europa de Est. Răspunsul unuia a fost gândit și *per-inent*. După el, motivul este același ca și cel pentru care discotecile orașului sunt invadate de droguri și pline până la refuz până la patru dimineața. Cei care au acum în jur de douăzeci de ani și-au petrecut anii de formare într-o atmosferă de dispreț pentru orice autoritate: puțin le pasă de reguli și nu se tem deloc de autorități, precum generația de dinaintea lor la o vârstă similară. Ei vor să trăiască pentru ei înșiși, să-și revendice propria lor autoritate, să fie independenți, să-și facă singuri regulile după care să trăiască. Toate acestea sunt clișee pe care mi le amintesc din anii adolescenței mele, dar nu și standardele după care s-au format slovacia, polonezii sau românii în anii șaptezeci și optzeci. În aceste țări, acesta este un fenomen social nou. Câtă libertate de alegere – în privința hainelor, a muzicii și, mai general, a stilului de viață – aveau românii care sunt astăzi la treizeci de ani, pe când erau la aceeași vârstă importantă pentru dezvoltarea individuală?

Observațiile tânărului slovac sunt atât de pertinente și de potrivite în context românesc încât merită să ne aplecam mai îndeaproape asupra lor. Cine, în această țară, nu a observat o schimbare de atitudine, în ultimii cinci-șase ani, a tinerilor? Sunt aici din 1989 și, străin fiind, sunt poate mai sensibil la schimbările care au loc în

societate decât cineva «dinăuntru»¹: timpul pe care îl petrec în străinătate îmi furnizează unitățile de măsură pentru schimbarea de aici iar conversația cu studenții din universitate mă face să pătrund și mai mult motivațiile și sensibilitățile tinerilor. Studenții sunt totuși rareori făcuți din același aluat cu huliganul tipic și astfel evaluarea mea personală a comportamentului tinerilor obișnuiți este mai mult o combinație de observații făcute pe stradă și intuiție bazată pe experiență (trecut fiind prin aceste lucruri).

Moda pentru tinerii bărbați din România – mă refer în primul rând la cei cu vârste între douăzeci și douăzeci și cinci de ani – nu este o problemă cu asemenea implicații sociale ca pentru semenii lor din Italia, Franța sau chiar Anglia. Moda printre cei de șaisprezece ani, însă, pare să aibă o semnificație mult mai mare. Observații băieții mai mari ducându-se la școală și observați-le asemănarea din îmbrăcăminte, care ajunge aproape o uniformă (deși o uniformă impusă de regulile de credibilitate ale străzii, nu ale vreunei autorități). Tunsoarea și marca adidasului poartă doar ele indicii de stil, însă nu și în cazul adolescenților de șaisprezece ani de astăzi, diferiți în multe feluri subtile de cei chiar numai cu cinci ani mai mari. Grupuri de băieți se leagănă mergând pe stradă împreună, scuipă pieziș când vorbesc, suflă în cercuri fumul de țigară stând pe la colțurile străzilor, râd de oamenii care trec pe lângă ei, dau năvală ca să intre neapărat primii în autobuz și înjură cu voce tare, de parcă ar provoca pe oricine să le conteste dreptul de a face aceasta. Aceste exemple de comportament nu sunt, nici unul în parte, noi sau șocante, însă efectul de ansamblu este vizibil. Pentru prima oară, după opt ani și jumătate de stat în această țară, mă surprind măsurând suspicios din ochi grupuri de tineri (sau băieți mai mari) care se îndreaptă în direcția mea pe stradă și mecanismele mele de apărare trec, dacă nu într-o stare de alarmă maximă, măcar într-una moderată.

Nu scriu acestea ca un universitar de patruzeci de ani indignat, căci în acest comportament văd o oglindă a mea de acum puțin mai bine de douăzeci de ani. Scriu pentru că sunt fascinat de felul în care viața de aici începe să reflecte tendințele sociale care au caracterizat viața în Occident decenii de-a rândul. Diferența este că aici generația părinților – deși, fără îndoială, și ei, cu toții, ca indivizi, s-au simțit odată rebeli – nu a trăit chiar aceeași combinație de ispite și presiuni de grup pe care genul acesta de libertate o impune, deci nu este neapărat pregătită să accepte consecințele.

¹ Nu spun acest lucru cu aroganță, cu atât mai mult cu cât este valabil și pentru englezi: multe dintre cele mai pătrunzătoare portrete ale obiceiurilor și vieții engleze au fost făcute de «outsideri». Misson de Valbourg, Oscar Wilde, T.S. Eliot, George Mikes și, mai recent și mult mai puțin faimos, Dan Petrescu, au simțit cu toții nevoia să facă observații despre ceea ce înseamnă viața în Anglia.

Toate acestea nu duc obligatoriu la huliganism în fotbal, ați putea obiecta. Eu, totuși, susțin opinia contrară și cred că tendința de afirmare și nevoia vizibilă de a-și arăta bărbăția, amândouă tipice stilului de viață a unui tânăr de astăzi, sunt exact ingredientul care transformă un grup de suporterii gălăgioși dar altfel pașnici, în bătăuși, huligani, sau criminali. De ce, atunci, ați putea întreba, nu s-a auzit încă de vreun incident major în România? Sunt câteva motive; dar sunt și semne clare că huliganismul abia așteaptă să iasă la lumină.

În rândul tinerilor, venitul disponibil este mai mare ca oricând, mai ales în capitală. Tinerii își găsesc ușor de muncă în plus, mai ales cei semicalificați, precum studenții, care își pot îmbunătăți astfel stilul de viață. Cum altfel să explicăm faptul că barurile din centru și restaurantele fast-food sunt pline de români? Prețurile de speculă, mult mai mari decât cele din orașul meu natal, mă fac să nu beau decât rareori în localurile neîmbietoare din centrul orașului. Când o fac, totuși, sunt surprins de numărul românilor din jurul meu. Se pare că un pahar de băutură le ajunge o oră – poate nu tocmai în felul în care am fost eu învățat să mă bucur de un astfel de pahar – dar prezența lor e un fapt, cum sunt și hainele și pantofii care ar fi fost inaccesibile pentru buzunarul meu la o vârstă comparabilă. Venitul disponibil este o componentă vitală a vieții huliganului, dar poate mulți dintre cei care mănâncă la MacDonaldis și beau la *The Gas Station* nu au fost în viața lor pe un stadion de fotbal. Mai mult, multe sunt femeile și câte femeile se duc la meciuri în această țară?

Huliganul are nevoie de bani. Am văzut că violența adevărată este apanajul celor care călătoresc, a celui nucleu de suporterii împătimiti care ar merge oriunde urmându-și echipa și luptându-se pentru ea. Venitul disponibil nu a crescut însă atât de dramatic, se pare, în cazul suporterului adevărat de fotbal, care, tipic (deși nicidecum exclusiv), vine dintr-un mediu fără educație universitară² și care în general își câștigă traiul muncind în ceea ce s-ar putea numi, vag, profesii neintelectuale. Mai mult, transportul este în România într-o stare atât de proastă încât face din mersul la un meci în deplasare o încercare de netrecut pentru oricine nu este suporter fanatic. Există excepții – partidele locale, precum Steaua-Rapid, nu cer prea mult efort din partea fanilor – însă în general nu există încă o tradiție clară în acest sens. Cei care fac totuși efortul nu s-au organizat în grupuri de luptă (încă).

Mai mult, lipsa unei adevărate competiții între echipe face ca mulțimile de spectatori să fie, după standardele europene, jalnic de restrânse. Puțini spectatori înseamnă și puțini potențiali huligani. Pentru ca amenințarea fizică să se materializeze, fotbalul

² În Marea Britanie s-au întreprins multe cercetări privitoare la mediul social, economic și educațional al huliganilor; studiul cel mai complet este cel al lui Dunning, E. et al., *The Roots of Football Hooliganism*, Routledge, 1992. Referințele la «tipuri» se bazează pe astfel de studii, nu pe o prejudecată personală.

Însuși trebuie să fie o prezență semnificativă. Pe moment, în principal din cauza istoriei recente a țării, dar și din pricina zvonurilor despre meciurile aranjate și fiindcă Steaua a fost singura echipă de succes, lipsește tradiția unei competiții acerbe ca în alte părți ale Europei. «U» Cluj jucând cu Gloria Bistrița nu trezește palpitații ca un meci între Milan și Inter sau Rangers și Celtic. Însă, din nou, lucrurile se schimbă și în acest sector. Exodul jucătorilor peste hotare, deși dăunător statutului fotbalului în general, are o latură pozitivă, făcând ca balanța puterii să nu se mai încline astfel în favoarea Stelei și a lui Dinamo. Rezultatul campionatului nu mai este atât de previzibil. Mulțimile, acolo unde există competiție adevărată, vor crește proporțional; ca și amenințarea violenței.

Există desigur multe circumstanțe favorabile instalării huliganismului. Starea de degradare a stadioanelor, compartimentarea necorespunzătoare, audiența formată aproape în totalitate din bărbați, un sentiment crescând al regionalismului, lipsa respectului față de autorități și o creștere (chiar foarte mică) a venitului disponibil, toate trimit la Anglia anilor șaptezeci și a începutului anilor optzeci. Toți aceștia sunt factori demni de luat în seamă când ne gândim la viitorul fotbalului în România. Chiar fanii înșiși cinstesc tradiția de violență a Occidentului dând false nume englezești, franțuzești, sau nemțești (nume care n-ar fi putut fi de fapt niciodată folosite în țara respectivă) pentru ceea ce ei consideră a fi banda, colțul, sau sectorul lor din mulțime. Drapele artisanale sau sloganuri cusute pe gece îi proclamă pe purtători ca făcând parte dintre «Mad Dogs», «Terror Tifosi», «Action Boys München» sau, mai bizar, din «Happy Nobody Club». Eu personal cred că prima erupție de violență (poate o bizară formă de justiție), va fi când vreo echipă străină – de club sau națională – va vizita capitala. Cred asta pentru două motive. În primul rând, atunci când joacă echipa națională, populația de sex masculin a țării se unește într-o credință irațională că echipa lor poate și trebuie să dea la o parte pe toate celelalte care îi stau în față, și tensiunea atinge cote extrem de înalte. Îmi place foarte mult să asist la meciurile României împreună cu români; urcușurile (împotriva Argentinei în 1994) și coborișurile (Euro '96 și desigur meciul care va urma cu Anglia în 22 iunie) sunt atât de adânc simțite, că nici un fan adevărat al fotbalului nu poate rămâne deoparte. Pe măsură ce transportul începe să se transforme din coșmarul care era în trecut, iar plăcerile Bucureștiului încep să ispitească lumea din afară, Germania, Anglia, Olanda și altele își vor aduce fanii aici cu miile, nu cu sutele ca până acum. Va exista deci provocarea și vor fi, în timp, și cei care să-i răspundă.

În al doilea rând, când Steaua (sau Rapid, sau Naționala) va juca în cupele europene, succesul de orice fel va aduce în România echipe mari, și cu ele mari grupuri de suporteri călători. Iar cei care vin, să spunem, tocmai de la Newcastle sau Hamburg la București nu o fac doar de dragul celor nouăzeci de minute de fot-

bal. Nu vin neapărat să se lupte, însă cei mai mulți vor să-și facă de cap, ceea ce poate însemna băutură și discoteci, dar la fel de bine și provocări și pumni. Chiar și Aston Villa, un club care nu se remarcă prin numărul sau violența suporterilor săi în deplasare, avea cu ea un număr de potențiali agitatori când au ajucat aici în noiembrie. S-ar fi putut produce tulburări, fie ele și doar într-un grup restâns de persoane implicate, dacă nu ar fi existat ceea ce am putea numi factori sociali și economici. Acești agitatori care însoțeau echipa Aston Villa se duceau fără excepție să bea în localuri frecventate de străini și unde ar fi puțin probabil să găsești găști de suporterii steliști. (În țări cu mai multă «experiență» în ceea ce privește violența, suporterii pe teren propriu îi așteaptă pe străini tocmai în asemenea localuri, sau, de preferință, în apropierea lor, și îi atrag în ambuscadă. Eu și prietenii de-ai mei am fost martori direcți la asemenea scene în Rotterdam, Montpellier, Istanbul, Torino, München *etcaetera ad infinitum.*)

În cinci sau zece ani, când astfel de distincții vor fi fost eradicate, confruntările acestea dintre suporterii români și străini vor fi inevitabile. Într-adevăr, unii fani ai lui Villa, amețiți de băutura și frustrați de lipsa de «opoziție» chiar au încercat să provoace bătăi cu alți englezi din barurile pe care le-au vizitat în noiembrie trecut. Un fan al lui Birmingham City, cunoștință de-a mea, purtând însemnul echipei pe haină, povestea ce uimit fusese:

«Devenind ținta insultelor și provocărilor la barul „Sydney“; situația s-ar fi putut ușor termina prost dacă ar fi reacționat. Trebuie admis că procentajul turbulenților potențiali este considerabil mai mic astăzi decât ar fi fost acum cincisprezece ani, însă există încă englezi care caută bătăile cu lumânarea și care nu au încă tatuaje care să vorbească despre cum s-au bătut ei pentru echipa lor în București.

Pe scurt, România stă, cred, pe butoiul cu pulbere al violenței în fotbal care începe să caracterizeze această parte a lumii. Turcia și Grecia sunt binecunoscute prin mulțimile lor ușor inflamabile și, cum echipele lor au mai mult succes în Europa, vom mai auzi povești despre comportamente agresive și dinspre partea lor. Polonia și Slovacia sunt deja martorele primelor spasmuri ale huliganismului, iar Ungaria are o reputație de comportament agresiv și rasist îndeosebi, dată de suporterii unor echipe ca Honved și Ferencvaros. România, în parte din cauza succesului ei în fotbal, dar în primul rând din aceea a schimbărilor sociale care au loc în interior, nu poate decât să le urmeze. Dacă efectele vizibile vor fi doar exemple izolate de prea mare exuberanță, care se sting cum au izbucnit și sunt repede uitate, sau dacă va fi vorba de o epocă a bătăilor și schilodirilor așa cum Anglia a cunoscut în tinerețea mea, doar timpul va decide. Probabil că adevărul va sta undeva între cele două extreme. Europa Centrală, se pare, încearcă să recupereze decenii de dezvoltare socială occidentală, înghesuindu-le în doar câțiva ani, ceea ce ar sugera că „moda“ huliganilor va avea viață scurtă. Desigur că alte vicii din Vest – cum ar fi Nintendo jucat de dimineată până seara, drogul Ecstasy și dansul de o noapte întreagă – vor înlocui violența în fotbal ca subiect al văicărelilor și al discursurilor noastre importante».

București, februarie 1998

În românește de Mirela ADĂSCĂLIȚEI